

Den tønderske Kniplingsindustri i 1840-erne.

Af Fritz Jürgensen West.

I Fyrrerne udtaler kyndige Iagttagere, at Afsætningen af tønderske Kniplinger er aftaget kendelig siden ca. 1830, og at dette har foraarsaget, at mange, der før denne Tid levede af Knipleriet, opgav denne Beskæftigelse, og at forholdsvis faa unge oplærtes deri, saa at der var Udsigt til, at Knipleriet efterhaanden vilde aftage og til sidst helt uddø, hvis der ikke blev foretaget noget for at hæve det igen. Man mente, at Aarsagen til Knipleriets Tilbagegang var en naturlig Følge dels af Agerdyrkningens Fremskridt og Bondestandens stigende Velstand, dels af de ugunstige Konjunkturer paa Kniplingsmarkedet, der var foranlediget ved Kniplingers fabrikmæssige Tilvirkning ved Hjælp af Maskiner.

Paa Grundlag af Folketællingen i 1840 kan man danne sig en Forestilling om Kniplingsindustriens Omfang paa denne Tid: Kniplingstilvirkningen udøvedes dels i den sydfor Kongeaaen liggende Del af Ribe Amt, hvor 459 Kvinder ernærede sig af denne Husindustri, dels i Hertugdømmet Slesvigs nordlige Del, hvor den beskæftigede som Hovederhverv 948 Kvinder; af disse boede 871 i Landdistrikterne, nemlig: 424 i Tønder Amt, 294 i Østerdelen af Haderslev Amt, 72 paa det adelige Gods Gram og 62 i Løgum-

¹⁾ Jvfr. Forfatterens Afhandlinger i Sønderjydske Aar-bøger 1901, S. 104—141 og 1910, S. 206—239.

kloster Amt. Desuden var der et langt større Antal, der søgte en Bifortjeneste ved Knipleri, der i flere Egne af Kniplingsdistriktet var saa almindeligt, at næsten enhver Husmandskone og enhver Tjenestepige gav sig af dermed; det antages, at 8—10,000 fattige Mennesker paa denne Maade havde en Bifortjeneste.¹⁾

Man kan regne, at der aarlig blev forfærdiget for ca. 100,000 Rbd. Kniplinger, hvoraf en Fjerdedel medgik til at betale den fra Udlandet forskrevne Traad. Fire Femtedelen af hele Produktionen blev udført, den aldeles overvejende Del deraf gik til Kongeriget, især til København. I Aaret 1840 udførtes saaledes for 85,310 Rbd., deraf gik for 73,372 Rbd. til Kongeriget, Resten til Nordtyskland og Norge, men navnlig til Rusland.

En Del af Kniplerskerne arbejdede for Kniplingshandlernes Regning med Traad og Garn²⁾ og efter Mønstre, som leveredes dem af disse. Andre Kniplersker købte derimod den Traad og det Garn, som de brugte, og bestemte da selv Mønstret og solgte derefter deres Kniplinger til den, der betalte dem bedst. I begge Tilfælde gik den største Del af Fortjenesten i Kniplingshandlernes eller Kræmmernes Lomme. En Hovedaarsag til den lave Arbejdsløn var, at den fabrikmæssige Tilvirkning af Bobinet (Maskinkniplinger) i England var dreven til en saa høj Grad af Fuldkommenhed, at disse Maskinkniplinger kunde sælges til utrolig lave Priser.³⁾ Kniplerskerne kunde

¹⁾ Quartalsberetninger fra Industriforeningen i København V Aargang 1845 S. 109.

²⁾ Grunden i Kniplingerne var paa denne Tid i Reglen af Bomuldsgarn, Blomsterne eller Mønstret af Hørtraad.

³⁾ Jvfr. Forfatterens Afhandling i »Hist. Medd. om København 1924, S. 325—331.

i 1840, naar de forfærdigede ordinære Kniplinger, kun tjene 6—10 Rigsbankskillings daglig, og naar de kniplede fine Varer, fra 1 Mark til 20 Skillings daglig, og det uagtet tønderske Kniplinger var vidt og bredt kendte for deres Godhed. Naar Kniplerskerne ikke havde Tilhold hos Forældre eller Slægtninge — hvad der dog i Almindelighed var Tilfældet — kunde de ikke friste Livet uden ved Tilskud af Fattigvæsenet. Tanken om en Sammenslutning af Kniplerskerne til Forsvar for deres Interesser i Lønkampen var endnu ikke opstaaet. Det blev derfor nærmest Embedsmændene, der maatte tage sig af deres Sag.

En mere indgaaende Skildring af Forholdene i Kniplingsdistrikterne haves fra Slutningen af 1847. General Toldkammer- og Kommercekollegiet overdrog i de sidste Dage af Aaret 1847 Fabrikkontrollør i Altona Dr. phil. C h r. M. P o u l s e n at berejse de Distrikter, hvor Knipleriet endnu dreves i større Omfang, for at komme til nøjagtig Kundskab dels om denne Industris Tilstand og Betydning for de paagældende Egne, dels om de Indvendinger, som fra flere Sider rejstes imod denne Industri, dels om de Midler, hvorved Staten kunde virke til dens Fremme. Af denne Indberetning skal her meddeles nogle Uddrag.¹⁾ Dr. Poulsen skriver:

»Blandt de Byer, hvor der for Tiden kniples bedst, og mest, maa især nævnes: Møgeltønder, Højer, Daler, Emmerlev, Gallehus, Sejerslev, Visby, Ballum, Brede, Døstrup, Abild, Skærbæk, Brøns, Rejsby, Roager, Arnum, Spandet, Nørre Løgum,

¹⁾ Jvfr. Quartalsberetningen fra Industriforeningen i København IX. 1849, S. 32—38. Industri -og Fabrikfagets Journ. 1848 Nr. 164.

Arrild og Løgumkloster samt paa Rømø. Længere imod Øst er Fabrikatet ringere.

»De Kniplinger, der nu forfærdiges, henhører næsten alle til den Sort, som benævnes »Halvslags Bund«, og kun i ubetydelig Mængde lader enkelte Kniplingshandlere forfærdige Brabanter-, Ennaalet- og Flætter (Valencienne)-Bund.¹⁾ I tidligere Tid var Kunstfærdigheden blandt de slesvigske Kniplersker langt større; der tilvirkedes saavel brabantiske Mønstre som Kniplinger med Ennaalet-Bund for Bønderne i Hannover, Mecklenborg og Preussen; men disse bruger nu for største Delen vævede Kniplinger. Wulff i Brede søger igen at bringe Tilvirkningen af Valencienne-Kniplinger i Gang, hvorefter der kan ventes Afsætning til England; men der er for Tiden kun en eneste af de ældre Kniplersker, som er i Stand til at kniple dem. Silkeblonder lader kun Dines Hansen i Møgeltønder tilvirke. I Sønderjylland kniples kun paa Kniple-Skrinet, ikke paa Sækken som i Saksen.«

»Afsætningen fra de vestlige Distrikter er fornemlig i Hænderne paa Fabrikanter, som uddeler Mønstre og har nøje Kendskab til denne Industri; saadanne er: Joh. Hanquist i Tønder, D. Hansen og M. Madsen i Møgeltønder, Matthias Winther og Jens Wulff og Sønner i Brede og L. C. P. Hanquist i Løgumkloster. I de østlige Distrikter opkøbes Kniplingerne derimod udelukkende af de omvandrende, koncessionerede Kræmmere, hvis altfor stærke Tiltagen i Forbindelse med

¹⁾ Jvfr. Emil Hannover: Tønderske Kniplinger. Det danske Kunstindustrimuseums Udstilling 1908. Kbhvn. 1911.

deres Ukyndighed har indvirket højst skadeligt paa Knipleriet i disse Egne. Afsætningen er mere og mere bleven indskrænket til vort eget Land, især til Kongeriget; thi med Undtagelse af J. Wulff og Sønner i Brede har ingen Fabrikant betydelig Afsætning til Udlandet. Ved Prøverejser har Wulff og Sønner søgt at skaffe de tønderske Kniplinger Afsætning til fremmede Steder, saasom til Berlin, Amsterdam, Paris og London, men næsten uden Resultat, da det er saare vanskeligt saa fjernt fra det store Marked og ved Knipleriets nuværende ringe Omfang at konkurrere med de udenlandske Mønstre, der saa ofte veksler. Afsætningen har dog i de sidste to Aar (1846 og 1847) været meget god, og Arbejdslønnen er derved stegen 25—30 pCt. Den stigende Afsætning hidrører fortrinsvis fra den danske Bondes tiltagende Velstand, thi Udførselen af Kniplinger til Udlandet har ikke været i Tiltagende«.

»Der gives mange, som anser Knipleriet for mere skadeligt end gavnligt, og denne Anskuelse er navnlig udtalt af Statistikeren Adolph Frederik Bergsøe i »Den danske Stats Statistik«,¹⁾ ligesom den finder Medhold hos den største Del af Gejstligheden og af Bondestanden i Kniplingsdistrikterne.«

»Man har saaledes anført imod Knipleriet, at der er et stort Misforhold imellem Forarbejdernes og Forhandlernes Fortjeneste; medens hine kun har et tarveligt Udkomme ved deres udholdende Arbejde, kan disse i faa Aar erhverve sig Formue og ikke sjældent Rigdom, naar Afsætningen er god. Denne Anke er for saa vidt rigtig, som enkelte Kniplings-

¹⁾ Andet Bind, S. 346—48, jfr. Quartalsberetninger fra Industriforen. i København VI, 1846, S. 109 f.

handlere i forholdsvis kort Tid har erhvervet sig Formue ved Kniplingshandelen; men Knipleriet har dette tilfælles med en stor Del andre Industriegrene. Hvad der fra Statens Side er sket for at bøde herpaa, har ikke vist sig ganske hensigtsvarende; thi om end Forøgelsen af Antallet af Bevillinger til at drive Bissehandel med Kniplinger har virket noget til at hæve Kniplerskernes Lønninger, saa har denne Foranstaltning paa den anden Side haft en skadelig Indflydelse paa Knipleriets Fuldkommengørelse, da der ikke stilles nogen Fordring til Bissekræmmernes Kyndighed i Faget.*

»Der er ogsaa rejst den Anke imod Knipleriet, at Sundheden, især hos de unge Piger, som er i Opvækst, lider under det stillesiddende Liv, Kniplersken fører, og den bøjede Stilling, hvori Arbejdet udføres. Hertil er at bemærke, at, hvis Knipleriet drives som eneste Næringsvej, maa uden Tvivl vedkommendes Sundhed lide derunder. Der fandtes ogsaa for en Del Aar tilbage mange brystsvage og forvoksede Mennesker i Kniplingsegnen, hvorimod Befolkningen nu er sundere og stærkere, hvilket især har vist sig ved Sessionerne, og denne heldige Forandring vil man tilskrive Knipleriets Aftagen, men vistnok med Urette. Vel kan et enkelt Pigebarn blive forsat i Væksten og lide Skaar paa Sundheden ved at bindes alt for strængt til Knipleskrinet; men dette hører ganske sikkert nu til Sjældenhederne, og noget saadant kan lige saa vel ske ved andre Beskæftigelser, hvis Kræfterne i den tidlige Alder anstrænges over Ævne. Det maa heller ikke lades upaaagtet, at Forholdet stiller sig forholdsvis ugunstigt for Knipleriet derved, at de sygelige og vanføre

Børn, der ikke egner sig til sværere Arbejde, især er henviste til denne Beskæftigelse.«

»Det siges ogsaa, at Kniplerskerne i Almindelighed bliver maadelige Husmødre. Denne Indvending har for en stor Del tabt sin Vægt nu, da denne Industri i Almindelighed kun drives som en Bibe-skæftigelse af de fattigere Klasser, uden at gribe forstyrrende ind i deres Husholdning.«

»Endelig har man sagt, at der, hvor Knipleriet drives, opstaar der Mangel paa kvindeligt Tyende, idet arbejdende Hænder drages bort fra Agerbruget, hvilken Mangel da erstattes ved Indvandring af Tjenestepiger fra de nordlige Distrikter, især fra Nørrejylland, og at disse benytter denne Mangel paa Arbejdskraft til at opnaa højere Løn, end der gives det kvindelige Tyende i andre Egne af Landet.«

»Denne Indvending er uden Betydning, hvis det iøvrigt erkendes, at Knipleriet er almennyttigt; i saa Fald maa den forhøjede Løn snarere anføres til Gunst for Knipleriet, som saaledes middelbart indvirker gavnligt paa de tjenende Klassers Kaar.«

I Stedet for at det tidligere for største Delen var Gaardmændenes Koner eller Døtre, der beskæftigede sig med Knipleri, blev dette Haandarbejde nu kun udøvet af de fattigere Klasser paa Landet, Husmands og Indsiddersfamilier.

Samtidigt hermed foregik der en ganske tilsvarende Forandring med Kniplingshandelen, idet Antallet af Bissekræmmere tiltog, medens Tallet paa de større Kniplingshandlere var i stærk Tilbagegang, saaledes at der i Fyrrerne kun var en af disse tilbage i Tønder By og i Egnen Nord for Tønder i alt

fem, hvoraf kun de tre betød noget; man kan derfor ikke undre sig over, at særlig de større Kniplingshandlere (Fabrikanterne) klagede højlydt over Kniplingsindustriens Tilbagegang. I Stedet for selv at tage Sagen i deres Haand, gik de til Regeringen med deres Klager og Forslag til Ophjælpning af Kniplingsindustrien. Der var tre Midler, som de satte deres Lid til, og til hvis Gennemførelse de søgte Regeringens Støtte: først og fremmest foreslog de en Ophævelse eller Indskrænkning af Bevillingerne til at drive Bissehandel med indenlandske Kniplinger, dernæst vilde de sikre sig Lovbeskyttelse for nye Mønstre, og endelig søgte de at faa Statsunderstøttelse til Oprettelsen af Knipleskoler. Motiveringen af Kniplingshandlernes Forslag giver ikke blot et Begreb om deres Sindelag og Stemning overfor de andre Led i denne Industris Organisme. men indeholder ogsaa en Del Oplysninger af Værdi om Tilvirkningens Teknik og Afsætningens Vilkaar.

Der foreligger Udtalelser fra tre Kniplingshandlere, af dem skal her kun anføres den enes, som baade giver de bedste Oplysninger og synes at være den ærligste af dem. I December 1840 afgav Kniplingshandler *Jens Wulff* i Brede til Stiftamtmanden i Ribe Greve Sponneck en Betænkning om det gamle Stridsspørgsmaal om Bissehandelen med tønderske Kniplinger var til Gavn eller Skade for den indenlandske Kniplingsindustri.

Som gavnlige Virkninger fremhæver *Wulff* følgende Punkter:

Mere Konkurrence til Kniplerskens Fordel, da hun finder flere Aftagere og ej saa meget er afhængig af enkelte Købere.

Forøget Afsætning, idet mange ved Bissehandelen fristes til at købe, som ellers vilde undslaa sig herfor, eller mulig købe andre Ting af fremmed Tilvirkning.

Opkøb af ringere Varer, som Kniplersken næppe vilde kunne sælge til de større Fabrikanter, men som Bissekræmmerne nok ved at anbringe.

Som skadelige Virkninger anfører han derimod, at Bissekræmmerne paa Grund af deres mangelfulde Uddannelse i Faget ikke kan bedømme Varernes Værdi saa lidt som Arbejdets Fuldkommenhed eller Mangler,

at de ikke kender, hvilken Traad der udfordres, og derfor oftest leverer enten for fin eller for grov Traad, hvorved Kniplingerne forvanskes,

og at de ikke kan levere nye Mønstre, men lader alt blive ved det gamle, eller søger at tilegne sig andres Mønstre.

Følgerne heraf bliver efter hans Mening, at Kniplerskerne for en Del ikke gør sig saa megen Umage, som i tidligere Tid, for at levere fortrinligt Arbejde, da de hos ukyndige kan anbringe deres Varer, om de end er af ringere Beskaffenhed, endvidere at Kniplingerne forvanskes ved Anvendelse af uegnet Traad, og at de virkelig sagkyndige taber baade Lyst og Mod til fremdeles at skaffe nye Mønstre efter Tidens Smag, da de kun bliver et Rov for andre, idet Lovbeskyttelse mangler her.

Skønt der saaledes efter hans Mening er mere der taler imod end for Bissehandelen med Kniplinger, kan han dog, som Forholdene er, ikke tilraade, at den bliver ophævet; thi mange Afsætningskilder vilde derved blive lukkede, og paa mange Steder,

hvor Handelen næsten ene er i Bissekræmmernes Hænder, vilde den flittige Kniplerske komme i stor Forlegenhed med sine Varer, forgæves søge Købere og komme i Nød og Elendighed, for ikke at tale om, at det vilde være uretfærdigt at berøve de mange Bissekræmmere deres Næringsvej og sætte dem ud af deres Virksomhed. Vesteregnen fra Tønder til Ribe vilde maaske kunne undvære Bissehandelen, da her Fabrikanter med mere udbredte Forbindelser virker; hvorimod Østereggen, Haderslev Amt, kun har Bissekræmmere, som opkøber Kniplinger. De Varer, som her forfærdiges, egner sig, saavel hvad Mønstrene som det udførte Arbejde angaar, kun til Forbrug i de danske Provinser, ikke for Hertugdømmerne eller til Udførsel til fremmede Lande. Her vilde derfor opstaa stor Elendighed, hvis Bissehandelen blev ophævet.

Derimod anser Wulff det for ønskeligt at indskrænke Bissehandelen, derved at der for det første ikke meddeles nye Bevillinger, og at der for Fremtiden ved Udstedelsen deraf bliver taget mere Hensyn til Sagkundskab hos de vedkommende.

I en anden Betænkning af 19. Oktober 1841 udtaler Jens Wulff sig udførligt om Nødvendigheden af at indføre Lovbeskyttelse for Ejendomsretten til Kniplingsmønstre.¹⁾ Idet han forsvarer Fabrikanternes Sag, giver han tillige et Indblik i denne Industris Organisation, Drift og Virkemaade. Han siger bl. a.: »Det er nu omstunder saare vigtigt at holde Skridt med Tiden, og det er især Tilfældet med en Luksusartikel som Kniplinger. Modens forandrede Smag fordrer stadigt nye

¹⁾ Industri og Fabrikfagets Journal 1841 Nr. 1236.

Mønstre, hvilket paaagtes mere end selve Varernes Beskaffenhed; kun ved nye smagfulde Mønstre er det muligt at konkurrere med Udlandet og sikre vor Egn Afsætningen af en Husflidsfrembringelse, der giver saa mange Mennesker Brødet.«

»Vi staar unægtelig heri meget tilbage. I Udlandet pønser man bestandig paa nye, forandrede Mønstre, medens det hos os for det meste bliver ved det gamle, eller vi maa hjælpe os med, hvad Udlandet falbyder os, og disse Mønstre bliver gamle og kommer af Brug, før vi kan levere den. Mønster-tegnere har man ikke her, og sjældent leveres hos os noget originalt. Savnet af duelige Opslagerinder 5: dem, der bringer Tegninger i Mønster,¹⁾ bliver med hvert Aar større: de gamle dør, og der kommer ingen, som kan præstere noget, i deres Sted.«

»Denne Tilbagegang kan kun standses derved, at Fabrikanten opmuntres til at anskaffe nye Mønstre, der kan fremhæve vort Fabrikat og give det et Særpræg, og til at lade Kniplersker oplære til grundigt at forstaa Kunsten at kniple efter Tegning. Dog, dertil udkræves et betydeligt Offer af Tid og Penge, og naar der ingen Lovbeskyttelse findes for, hvad Fabrikanten med Opofrelser har været saa heldig at tilvejebringe (thi man kan godt sige, at af ti Mønstre lykkes kun et); naar han maa se andre høste, hvad han har saaet, og sine Frembringelser prisgivne for enhver, hvad skal da opmuntre ham til at gaa videre paa en Vej, der fører til et saa usikkert Maal?«

¹⁾ Opslagerinde, af: at slaa op 5: efter Tegning udarbejde den første Tak eller: at bringe Tegningen i Mønster.

»Kun Arbejdsævnen er Kniplerskens, Mønstret derimod Fabrikantens Ejendom; saa vel Billighed som Retfærdighed kræver, at enhver Ejendomsret sikres og beskyttes.«

»Saaledes var det ogsaa for 50 Aar siden og endnu længere tilbage i Tiden; Kniplingshandlerne vidste den Gang at gøre deres Ret gældende — om det skete efter Lovbestemmelse eller blot Vedtægt, kan jeg ikke sige —. I Sachsen har man det saakaldte *Klöppe l m a n d a t*, der bestemmer begge Parters Rettigheder og Pligter. Imidlertid bør Kniplersken ikke ved nogen Lovbestemmelse gøres mere afhængig af Fabrikanten end højst nødvendigt, men have og beholde sin fulde Frihed til at arbejde for den, der lønner hende bedst; kun skulde hun holdes fra at begaa et Slags Tyveri«.

»Naar derfor en Pige vil søge sig en anden Kræmmer, da bør hun først aflevere sine færdige Kniplinger med Prikkebrev¹⁾ og Tak²⁾ til den, hun har arbejdet for, og lade sig give et andet Mønster af sin nye Arbejdsgiver. Det skulde være hende strengt forment at afklippe Prøver og sælge dem til andre, hvilket nu desværre daglig sker.«

For at belyse, hvilke Misbrug der gik i Svang, og hvor mange Rænker der brugtes for paa en ufor-svarlig Maade at tilvende sig andres Mønstre, anfører Jens Wulff følgende Eksempel:

»En Knipl pige, boende i Nørre Løgum, havde forrige Aar faaet et nyt Mønster, som min Søn havde tegnet og ladet opslaa. Nu kom der en Kniplings-

¹⁾ Prikkebrev er et Stykke Pergament, hvori der efter Mønstret prikkes Huller, for heri at sætte Naalene.

²⁾ Tak betyder en Prove, som Kniplersken arbejder efter.

handler, som løber flittigt omkring imellem Kniplerskerne uden dog at købe stort, ind til hende ved forrige Aars Udgang, ser hendes Mønster og finder det smukt; han frister hende til at sælge en Tak, han vilde betale hende godt; men hun afslaar dette. Nu beder han om at lade ham faa et Stykke af hendes Kniplinger og lover at give hende 4 lybske Skilling mere for Alenen, end hun faar hos sin Kræmmer, men Pigen siger nej. Han gaar, men kommer efter nogle Dages Forløb igen, og da denne Kniplerske tillige prikker Breve, hvorved der tjenes mere end ved at kniple, giver han hende et Mønster, som skulde prikkes. Hun sætter nu sit Knipleskrin til Side, begynder at prikke, medens han tager sin Tegnebog op af Lommen og skriver noget deri. Efter nogen Tids Forløb ser den opmærksomme Pige, at Kræmmeren er i Færd med at aftegne hendes Mønster; hun springer op, kaster Dækket over sit Knipleskrin og udraaber: Føj, skam Dem noget; dette er jo at stjæle. Skamfuld maatte nu den listige Kræmmer afstaa fra sit Forehavende; men en saadan Troskab som hos dennē Pige, finder man sjældent i Israel.«

Den Lovbeskyttelse, som Wulff vil have indført, skal dog kun gælde for nye Mønstre, som Fabrikanten enten selv har tegnet eller ladet tegne eller skaffet sig fra Udlandet. Slige Mønstre skulde han have Patent eller Eneret paa for tre Aar, hvilket gennemsnitlig vilde være tilstrækkeligt til at erstatte, hvad Anskaffelsen har kostet ham. Over gamle Mønstre skulde Kniplersken have fri Raadighed og kunne sælge dem, til hvem hun vilde, kun maatte hun ikke afklippe Takker eller Prøver.

For at skelne mellem nye og gamle Mønstre skulde Fabrikanten være pligtig til at føje til Pigens Traadseddel¹⁾ en trykt Billet af omtrent følgende Indhold:

»Nr.... N. N. har af mig underskrevne modtaget et nyt Mønster, som jeg har ladet tegne og opslaa (eller: som efter mit Vidende ikke før her i Egnen er forarbejdet), hvilket hun har paataget sig at kniple, og forpligtes hun ved denne Billets Modtagelse til ikke at sælge noget deraf enten i større eller mindre Dele til nogen anden, ej heller lade det aftegne, og vil hun ikke kniple det længere, da at levere sit færdige Arbejde med Prikkebrev og Tak tilbage«.

.....den.... 18.. (Underskrift).«

Hvis en Fabrikant paa sin Bekostning lod nogen oplære i Udlandet enten til at tegne Mønstre eller slaa dem op, og andre Fabrikanter skulde ønske at benytte denne Persons Færdighed og Talent, da burde de ogsaa tage Del i Omkostningerne og først underhandle om en billig Godtgørelse, førend de fik Ræt til at beskæftige en saadan Person.

Medens de to første Forslag fra Kniplingshandlerne ikke fandt nogen Støtte hos de Embedsmænd, der fik dem til Betænkning, gik det anderledes med det tredje Forslag om Oprettelse af Kniplieskoler med Understøttelse af Industrifonden.

¹⁾ Paa Traadseddelen eller Arbejdseddelen staar skrevet Pigens Nr., hendes Navn, Traadens Nr. med Prisen paa hendes Arbejds løn pr. Alen, underskrevet af Fabrikanten med Dag og Datum, og det er en stiltiende Forpligtelse for Fabrikanten at modtage de Kniplingser, som er forsynet med et saadant Bevis, selv om Prisen varierer.

Fabriksdirektør, Etatsraad Rawert, som i 1845 berejste Kniplingsdistrikterne i Sachsen og Bøhmen, fik Interesse for slige Skoler og foranledigede, at Kommercekollegiet sendte Fabrikkontrollør Poulsen fra Altona til Nordslesvig for at undersøge, om den af Etatsraad Rawert foreslaaede Oprettelse af Knipleskoler kunde antages at have en saadan Betydning for Knipleriet, at der kunde være Anledning til at yde et Bidrag dertil af Statskassen.

Efter at have undersøgt Forholdene paa Stedet, gjorde Fabrikkontrollør Poulsen sig til Talsmand for denne Sag, og da dette Indlæg er skrevet af en almindelig anerkendt dygtig Mand, meddeles her et Uddrag deraf. Hans Konklusion er denne: »Det er ikke usandsynligt, at Knipleriet og især dets tekniske Fuldkommenhed er alvorlig truet, hvis der ikke fra Regeringens Side ved Oprettelsen af Knipleskoler sørges for, at der vedligeholdes den Grad af Færdighed, hvormed det endnu øves, og at denne udvikles videre efter Tidens Fordringer.«

Han begrunder det saaledes:

»Ligesom det ved mange andre Haandarbejder i Almindelighed er det første Grundlag, der betinger den Grad af Duelighed, der kan naas i Fremtiden, saaledes gælder det ogsaa her: Flere ældre Kniplersker omtalte med Tilfredshed den Færdighed, de i Barndommen havde opnaaet i Knipleriet, og som en 20 til 30 Aars Tjeneste ikke havde gjort dem uskikkede til at genoptage, og som satte dem i Stand til fremdeles at erhverve et anstændigt Udkomme. Mange fattige Børn, der nu gaar om og betler, vilde ved Oprettelsen af Knipleskoler vænnes til Orden og Arbejdsomhed. Fra Forældrenes Side vilde saadan-

ne Skoler næppe finde Modstand, da de nu, hvis de vil forskaffe deres Børn Færdighed i at kniple, ej alene maa betale Lærepenge til en Lærerinde for hvert nyt Mønster, men desuden bidrage til Lys og Brændsel. Knipleskolerne vilde være en Velgerning for de lavere Klasser af Landbefolkningen, idet de skaffer Børnene et sundere Arbejdsrum. Undervisningen i Fællesskab vil opmuntre og anspore Børnene og give dem Lejlighed til under Opsigt og Vejledning af en kyndig Lærerinde, der udelukkende beskæftiger sig med Undervisningen, at opnaa langt flersidigere og grundigere Uddannelse i Knipleriet end det kan være Tilfældet, hvor Lærerinden driver sit eget Arbejde i Forbindelse med Undervisningen. Wulff i Brede har allerede indrettet to saadanne Skoler, hvoraf den ene i Nørre Sejerslev har god Fremgang. Den bestyres af en Lærerinde, der underviser 16 til 20 Børn fra otte til tolv Aars Alderen, de ser friske og muntre ud og finder stor Tilfredsstillelse i deres fælles Læretimer, hvis Begrænsning er saaledes, at det siddende Arbejde ikke kan udøve nogen skadelig Indflydelse paa Børnenes legemlige Udvikling.«

Dr. Poulsen mener altsaa. at Oprettelsen af Knipleskoler i det nordvestlige Slesvig burde understøttes af Staten; men han hævder tillige, at man maatte undgaa ved disse Skoler at fremkalde Fabriksarbejdere, saaledes som det var sket ved de af den sachsiske Regering i Erzgebirge oprettede Knipleskoler. Det var derfor aldeles nødvendigt, at de ikke blev stillede under Kniplingsfabrikanternes Opsyn og Ledelse. Det burde ikke tabes af Syne, at deres Hensigt her kun skulde være at give fattige

Forældres Børn Lejlighed til uden Skade for deres Skolegang og uden Fare for deres Sundhed at opnå en Færdighed, hvis Udøvelse kunde sikre dem imod Mangel, og som de under alle Omstændigheder kunde ty til i de ældre Aar, hvis de var udsatte for at falde det offentlige til Byrde, og dernæst at forhindre en allerede højt udviklet Husflidsindustri, fra at gaa til Grunde.

De Foranstaltninger, som kunde træffes fra Statens Side, vilde efter Dr. Poulsens Mening ikke medføre nogen betydelig Bekostning, hvis der foreløbig kun blev oprettet fire Skoler til Forsøg. Efter Raadførelse med kyndige Mænd i Kniplingsegnen, ansaa han Møgeltønder, Nørre Sejerslev, Skærbæk og Arnum som de mest passende Steder for disse Forsøgsskoler.

Der kom imidlertid foreløbig ikke noget ud af Sagen. Dr. Poulsens Beretning er dateret Altona den 18. Februar 1848. Godt en Maaned senere udbrød Oprøret, og Treaarskrigen begyndte; man fik andet at tænke paa.

